

Katern 4 Waarde van de munt

Begrippen

CPI = geeft aan hoe hoog de kosten voor het levensonderhoud zijn

Deflatie = geld wordt meer waard

Geldillusie = mensen denken dat ze rijker zijn dan in werkelijkheid

Prijscompensatie = lonen stijgen gelijk aan de inflatie

Brancheervaging = als banken zich niet alleen met bankzaken meer bezig houden

Intrinsieke waarde = de waarde van het materiaal van het betaalmiddel

Maatschappelijke geldhoeveelheid = ook wel primaire liquiditeitenmassa

Monetair financieren = als de overheid geld bijmaakt om het tekort te betalen

Transformatie = niet-geld omzetten in geld of andersom

Transactiekosten = de kosten die beide partijen moeten maken om te kunnen handelen

Wederzijdse schuldaanvaarding = zowel de bank als de klant vergroten hun schuld

Deviezenruil = onderlinge ruil tussen centrale bank en algemene bank van deviezen

Geldmarktoverschot = alle banken samen beschikken over te veel kasgeld

Geldmarkttekort = alle banken samen beschikken over te weinig kasgeld

Appreciatie = stijging van de wisselkoers

Betalingsbalans = overzicht van inkomende en uitgaande geldstromen van een land

Depreciatie = daling van de wisselkoers

Devaluatie = verlaging van de vaste wisselkoers

Hedging = valutarisico's afschermen

Managed floating = als centrale banken de zwevende wisselkoers manipuleren door interventies

Materieel evenwicht = saldo van 0 op de betalingsbalans

Revaluatie = verhoging van de vaste wisselkoers

Berekeningen

Tegoed ab bij cb = tegoed ab bij cb - leningen door cb aan ab

Liquiditeitsquote = liquiditeitenmassa/BBP

Begrotingstekort = inkomsten - uitgaven

Financieringstekort = begrotingstekort - aflossingen

Maatschappelijke geldhoeveelheid = chartaal geld + giraal geld - geld in handen van geldscheppende instellingen (kas van algemene banken)

Liquiditeitspercentage = tegoed bij cb + kas / rekening courant

Inflatie = $(\text{nieuw-oud})/\text{oud} \times 100\%$

Geldontwaarding = $(\text{nieuw-oud})/\text{nieuw} \times 100\%$

Winstmarge = $\text{winst}/\text{omzet (of prijs)} \times 100\%$

Loonkosten per product = $\text{loonkosten per werknemer} / \text{apt}$
= $\text{totale loonkosten} / \text{totale productie}$

H1 Het geld wordt minder waard

Bij de overgang van de ene munt naar de andere treedt *geldillusie* op. Dit houdt in dat mensen na een verandering het in geldstelsel of een loonsverhoging denken rijker te zijn dan ze in werkelijkheid zijn.

Prijscompensatie wil zeggen dat de lonen net zoveel stijgen als de inflatie. Een waarde vaste uitkering is gekoppeld aan de inflatie. Een welvaartsvaste uitkering is gekoppeld aan de lonen.

Een ondernemer kiest er vaak voor een accijnsverhoging niet volledig door te berekenen. De prijs stijgt dan niet zo veel, de afzet daalt weinig en de overheid krijgt haar belastingen. De consument voelt de koopkracht dalen en de bedrijven zien de winstcijfers teruglopen.

Deflatie wil zeggen dat de prijzen dalen, het geld wordt dan meer waard.

Oorzaken inflatie:

→ conjunctureel: hoog consumentenvertrouwen zorgt ervoor dat de bestedingen de productiecapaciteit overtreffen = *bestedingsinflatie*

→ structureel: als prijzen van grondstoffen duurder worden berekenen bedrijven dit door in de prijzen of als loonkosten toenemen berekenen bedrijven dit door in de prijzen = *kosteninflatie*

Keynes ziet de overheid als bestrijder van inflatie. De overheid moet een anticyclisch beleid voeren.

Met de loon- en prijzenwet kan de regering zowel de lonen als de prijzen voor een half jaar bevroren.

Het Europees Stelsel van Centrale Banken bestaat uit de ECB en de centrale banken van de lidstaten. De ECB kan de rente verhogen of verlagen in tijden van inflatie of deflatie. De president van de centrale bank wil inflatie bestrijden/voorkomen en een politicus wil graag herkozen worden > tegenstrijdige belangen.

H2 Te veel geld maakt ongelukkig

In *The purchasing power of money* beschreef *Fisher* zijn *kwantiteitstheorie*: $MV = PT$ met:

M = chartale en girale geldhoeveelheid, money

V = omloopsnelheid, velocity

P = prijs, price

T = aantal verhandelde goederen, transactions

→ alle goederen en diensten worden betaald met geld, dat na ontvangst wordt doorgegeven aan anderen

PT staat voor de omzetten in een land: het BBP. Als V omhoog gaat heet dat *ontpotten*, als V omlaag gaat heet dat *oppotten*. Dit is niet gelijk aan sparen, want spaarrekeningen zijn geen geld! Bij sparen gaat geld van een gewone rekening naar een spaarrekening en daalt M dus.

Fisher: geld is neutraal en heeft geen invloed op de productie, dus meer geld betekent inflatie

Keynes: meer geld kan wel leiden tot een grotere productie, maar ook tot inflatie en oppotten

Friedman: is het eens met Fisher

Dit verschil in denken ontstaat doordat Keynes geld ook ziet als oppotmiddel en niet alleen als betaalmiddel.

Als overheden hun tekort betalen met bijgemaakt geld, heet dat *monetair financieren*.

Geld maakt de *transactiekosten* lager. Dit zijn alle kosten die beide partijen moeten maken om te kunnen handelen. Bij directe ruil gaat het om tijd en moeite. Bij indirecte ruil gaat het om bijvoorbeeld overdrachtsbelasting.

Geld heeft drie functies:

- betaalmiddel: om nu iets mee te kopen
- rekenmiddel: om waarde te geven
- oppotmiddel: om later iets mee te kopen

Volgens Fisher zijn T en V constant. Geld is neutraal, om mee te betalen. Meer geld betekent dat de vraag naar producten toeneemt, maar die producten zijn er niet, dus stijgt de prijs. Een hogere T is onmogelijk, omdat bedrijven al produceren wat ze kunnen produceren. Bedrijven benutten volgens Fisher altijd de volledige capaciteit. Oppotten komt volgens Fisher ook niet voor, omdat mensen hun geld in een vast patroon uitgeven. Alleen in extreme situaties wordt ervan afgeweken.

Volgens *Keynes* produceren bedrijven soms onder hun capaciteit vanwege de conjunctuur. Ook is hij van mening dat de omloopsnelheid van geld afhankelijk is van de rente. Bij een lage rente heeft het weinig zin m iets met het geld te doen, omdat er weinig te verdienen valt. Dan kunnen mensen beter wachten met beleggen. Als de rente omhoog gaat, wordt het interessant om opgepot geld uit te lenen of te beleggen.

Volgens *Friedman* is geld bijdrukken niet de oplossing voor economische ellende. Burgers anticiperen op politici, ze wachten tot de overheid hun problemen oplost.

Geld is pas geld als het een algemeen aanvaard betaalmiddel is.

- Chartaal geld wordt uitgegeven door de ESCB en bestaat uit munten en biljetten. De centrale bank geeft bankbiljetten uit en het Rijk slaat de munten.
- Giraal geld staat op rekeningen bij particuliere banken. Dit wordt gemaakt door kredietinstellingen, geldmarktfondsen etc. Dit maakt particuliere banken tot geldscheppers.
- De Nederlandse Bank rekent de chipknip tot de girale geldhoeveelheid

Vroeger werden munten met de hand geslagen. Hierdoor was de intrinsieke waarde van elk munt verschillend. Door zwaardere munten uit de circulatie te halen en deze om te laten smelten tot nieuwe munten, konden mensen winst maken. Zo bleven op den duur alleen de 'slechte' munten over: bijgevolde munten of munten net onder het gewicht. Deze wet 'Bad money drives out good money' heet ook wel de wet van *Gresham*. De intrinsieke waarde is de waarde van het materiaal waarvan het betaalmiddel gemaakt is.

Het ontstaan van bankbiljetten: de goudsmid ziet dat betalen met goud onhandig is ivm beroving. Hij stelt klanten voor goud bij hem in bewaring te geven. Hij geeft ze dan een promessee mee waarop staat dat bij de goudsmid een bepaald bedrag ligt. Eerst staat deze promessee op naam, maar later wordt deze aan toonder. Dan kan, een ieder die wil, naar de goudsmid gaan en goud ophalen. Als de goudsmid besluit het bewaarde geld uit te lenen, wordt het lastiger. Hij stelt een dekking van 20% van de promessen in. Zo wordt hij ook nog bankier naast kassier.

De Nederlandse Bank is de bank der banken. De particuliere banken houden een rekening aan bij DNB. Als ze geld tekort komen, kunnen ze van elkaar en bij DNB lenen. De ECB is verantwoordelijk voor de interne waarde van de euro. Geldschepping is in handen van *monetaire financiële instellingen*. Kenmerk van een MFI is dat de kortlopende schulden (rekening-courant) als betaalmiddel in gebruik zijn. In Nederland zijn DNB, de algemene banken, de Rabobanken en de spaarbanken MFI's. Pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen zijn geen MFI's, omdat ze geen geld scheppen.

Onder invloed van schaalvergroting is het dienstenpakket van banken uitgebreid: *branchevervaging of parallelisatie*.

Ponzi/Madoff-schema: oplichterij > gegarandeerde winsten uitbetalen met geld van nieuwe klanten.

Het *liquiditeitspercentage/dekkingspercentage* laat zien in hoeverre een bank kan voldoen aan de rekening-courant rekening. Als de bank een hoog liquiditeitspercentage heeft, kan deze ervoor kiezen meer chartaal geld uit te geven óf meer giraal geld uit te geven. Bij dat laatste is er sprake van *wederzijdse schuldaanvaarding*. Zowel de bank als de klant vergroten hun schuld: + debiteuren en + rekening-courant.

Niet-geld omzetten in geld heet *transformatie*. Dit heet geldschepping. Als geld omgezet wordt in niet-geld is er sprake van geldvernietiging. Als chartaal veranderd wordt in giraal geld, of andersom, heet dat substitutie. Door substitutie verandert de samenstelling van de maatschappelijke geldhoeveelheid.

Kortetermijnleningen tussen geldscheppende instellingen behoren tot de geldmarkt in enge zin.

H3 De interne waarde van de munt

De ECB:

- monetaire analyse: groei van de geldhoeveelheid vergelijken met de groei van de productie
- macro-economische analyse: olieprijsen, loonstijgingen, consumentenvertrouwen, tekorten en woningprijzen

Als de ECB de rente verhoogt, moeten banken duurder lenen bij de ECB, zullen zij deze kosten doorberekenen aan klanten en zullen de klanten minder gaan lenen. De overheid en banken hebben geld op hun rekening bij de centrale bank.

Functies van de DNB:

- bank der banken
- toezicht op de algemene banken en andere financiële instellingen
- circulatiebank: bankbiljetten in omloop brengen
- kassier van de staat (geen bankier!)
- beheerder van officiële reserves: goud- en deviezenvoorraad

→ *deviezenruil/valutaswap*: centrale bank verkoopt dollars aan de algemene bank voor euro's waardoor de algemene bank minder liquiditeit heeft.

Liquiditeit is dekking op de korte termijn, solvabiliteit is dekking op de lange termijn.

Het *consumentensurplus* is het verschil tussen de prijs die consumenten willen betalen en de prijs die consumenten moeten betalen. Het *producentensurplus* is het verschil tussen de prijs en de kosten van het produceren van een extra product. Een markt met volkomen concurrentie levert het grootste totale surplus op.

Een renteverandering door de ECB beïnvloedt het gedrag van internationale beleggers en binnenlandse bestedingen vaak niet veel, een voorspelling daarentegen des te meer.

Als alle algemene banken samen over te weinig kasgeld beschikken, is er sprake van een *geldmarkttekort*. Dan doen algemene banken een beroep op de centrale bank door middel van leningen. De rente die ze moeten betalen, wordt vastgesteld door de ECB. Als er een *geldmarktoverschot* is, kan de ECB de algemene banken verplichten een deel van hun kasgeld vast te zetten in de vorm van een kasreserve. Deze mogen ze niet meetellen bij het berekenen van hun liquiditeit. Ze ontvangen hierover wél rente.

Het tegoed van de algemene banken bij de centrale bank minus het totaal aan leningen door de algemene banken geeft aan voor welk bedrag de algemene banken per saldo in schuld staan bij hun centrale bank.

De groei van de geldhoeveelheid in ruime zin wordt ook wel de totale liquiditeitenmassa genoemd:

- primaire liquiditeiten: maatschappelijke geldhoeveelheid (=in enge zin) > geld
- secundaire liquiditeiten: kort spaargeld en kortlopende termijndeposito's > bijna-geld

Aandelen zijn geen secundaire liquiditeiten, omdat ze koersrisico lopen.

Het begrotingstekort is gelijk aan het verschil tussen de inkomsten en de uitgaven. Het financieringstekort is het begrotingstekort zonder aflossingen op de staatsschuld.

H4 De externe waarde

Als buitenlanders hier kopen, moeten zij hun eigen munt omwisselen. Hierdoor vergroot de vraag naar de euro. De vraag is dus gelijk aan de inkomende stromen en dus de export. Als wij kopen in het buitenland neemt het aanbod van de euro toe. Het aanbod is dus gelijk aan de uitgaande stromen en dus de import.

Deze inkomende en uitgaande stromen staan op de *betalingsbalans*. De betalingsbalans bestaat uit de *lopende rekening* en de *kapitaalbalans*. De lopende rekening bestaat uit: goederenbalans/handelsbalans, dienstenbalans, primair inkomen en secundair inkomen. Op de rekening van het primair inkomen staan de beloningen van de productiefactoren en op de rekening van het secundair inkomen staan de overdrachten/giften: subsidies etc. Op de kapitaalbalans staan leningen, aflossingen, beleggingen en directe investeringen.

De lopende rekening en de kapitaalbalans geven samen het saldo op de betalingsbalans weer. Bij een *materieel evenwicht* is dit saldo gelijk aan nul. Als het saldo positief is, stromen er goud en deviezen naar ons land toe, waardoor de monetaire reserve toeneemt. Deze komen terecht op de salderingsrekening. Zonder verandering op de betalingsbalans gebeurt er niks met de koers.

Veranderingen in inflatie, rente en bestedingen beïnvloeden het saldo op de betalingsbalans:

- inflatie: daling export en inkomsten goederenbalans
- rente omhoog: aantrekken beleggers en hogere inkomsten kapitaalrekening
- meer bestedingen van de overheid stimuleren tot kopen en importeren

Een koersdaling verhoogt de export en verlaagt de import. De verhouding tussen de uitvoerprijzen en de invoerprijzen is de *ruilvoet*. Bij een ruilvoetverslechtering is de ruilvoet een kleiner getal dan eerder. Dit betekent een daling van de koopkracht in het buitenland, omdat import duurder is. Als de ruilvoet een groter getal is, heet het ruilvoetverbetering.

De Economische Unie bestaat uit 27 Europese landen. Daarbinnen vormen 16 landen de Economische en Monetaire Unie.

Om te voorkomen dat landen hun eigen valuta gaan appreciëren en depreciëren is de spilkoers bedacht. De *spilkoers* is de afgesproken koers waartegen een valuta aan een andere valuta is gekoppeld. De *bandbreedte* is de ruimte waarbinnen de vaste wisselkoers fluctueert. Zodra de koers buiten de bandbreedte dreigt te komen, zijn de ECB en de centrale bank van dat land verplicht in te grijpen.

- De centrale bank kan bijvoorbeeld steunaankopen verrichten waardoor de koers weer stijgt. We noemen dit een valuta-interventie.
- De centrale bank kan ook gebruikmaken van officiële rentetarieven. Een hoge rente trekt buitenlandse beleggers aan.
- Als niets blijkt te helpen kan de officiële spilkoers aangepast worden: *devaluatie*.

Het EMS-2 is het stelsel van vaste wisselkoersen.

Valutatransacties brengen kosten en risico op koersverlies met zich mee. De invoering van de euro kan dit voorkomen. Vaste wisselkoersen bevorderen het internationale kapitaalverkeer, omdat valutarisico's ontbreken.

Het tegenovergestelde van een vaste wisselkoers is een zwevende of flexibele wisselkoers. Deze apprecieert en depreciert oneindig. De koers wordt dan vastgesteld door vraag en aanbod. Onevenwichtigheden op de betalingsbalans verdwijnen door de aanpassing van de wisselkoers. Nadeel is wel het valutarisico. Bedrijven kunnen hun valutarisico afschermen op de termijnmarkt: *hedging*. Een termijncontract legt voor een periode vast tegen welke koers de bank en het bedrijf de valuta verhandelen. Als zwevende wisselkoersen gemanipuleerd worden door centrale banken via interventies is er sprake van beheerst zweven of *managed floating*.